

Ana PODVRŠIČ
Fakulteta za družbene vede in
Filozofska fakulteta Univerze v
Ljubljani, Univerzité Paris 13

Richard Westra (ur.), Dennis
Badeen (ur.), Robert Albritton (ur.)
**The Future of Capitalism After the
Financial Crisis: The Varieties of
Capitalism in the age of austerity**
Routledge, Frontiers of Political
Economy, London in New York,
232 strani, 155,00 \$
(ISBN 978-0415722841)

Kljub svoji razmeroma nepomembni geografski legi je Slovenija oziroma njena družbena dinamika odigrala ključno vlogo ne le pri izoblikovanju narave in smeri širših procesov, ki so na delu od sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, ampak tudi pri razvoju analitičnih orodij, s katerimi le-te proučujemo. Vodstvo Zveze komunistov Slovenije je bilo namreč med prvimi socialističnimi voditelji, ki so javno izrazili namero po vnovični vpeljavi kapitalističnega sistema in integraciji tedaj še socialistične lokalne družbene formacije v Evropsko unijo. S tem je v času razpadanja povojnega mednarodnega družbenega reda hladne vojne neposredno pripomoglo k dejanski globalizaciji kapitalističnih družbenih odnosov ob koncu prejšnjega stoletja. Simbolna zmaga kapitalizma nad alternativnimi družbenoekonomskimi sistemi je obenem temeljito zatrešla tedanje akademsko okolje in prispevala k vzniku nove problematike na področju primerjalne politične

ekonomije o t.i. raznolikosti sodobnega kapitalizma.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so postsocialistične države Srednje in Vzhodne Evrope (SVE) dejansko bile nekakšen znanstveni laboratorij za vzpostavitev tega problemskega polja, ki v ospredje postavlja institucionalno podobo kapitalizma, dejavnike, ki prispevajo k obstoju heterogenih nacionalnih institucionalnih modelov, in vpliv letih na ekonomsko rast. Postsocialistične države so bila namreč še posebej primeren "teren" za razumevanje vzrokov in dinamike institucionalne heterogenosti. Četudi so izhajale iz podobnega sistema in so bili reformni programi pod močnim vplivom pristopa *one best way*, ki ga je tedaj promoviral mednarodni neoliberalni *establishment*, so postsocialistični voditelji dejansko vpeljali različne reformne programe in vpeli lokalna nastajajoča kapitalistična gospodarstva v raznovrstne institucionalne aranžmaje. Ravno obratno od predvidevanj (neo)liberalnih tez o poenotenju institucionalnih temeljev posameznih gospodarstev pod pritiski po nenehnem zviševanju konkurenčnosti je postsocialistična transformacija pravzaprav dodala nove barvne odtenke na institucionalno paleto kapitalizma ob prelomu tisočletja.

Med različnimi analitičnimi aparati, ki so nastali znotraj paradigme raznolikosti sodobnega kapitalizma, zavzema pristop o različicah kapitalizma (PRK), kot sta ga zasnovala Hall in Soskice v začetku prejšnjega desetletja, osrednje mesto. Vsaj posredno

se je s tem analitičnim aparatom srečal tudi slovenski bralec na poti iskanja informacij o naravi, smotru in smeri lokalnih družbenih procesov ter njihovih širših družbenih učinkih v zborniku *Neosocialna Slovenija*. Avtorji uvodoma med drugim zapišejo, da je "pričujočo monografijo [je] mogoče brati kot slovensko različico zbornika *Različice kapitalizma (...)* ter njegovega naslednika, *Izza različic kapitalizma*" (Dragaš in drugi, 2010: 9), ki sta izšla leta 2001 in 2007.

A od nastopa krize leta 2008 akademska pot analitičnega aparata, ki se lahko sicer pohvali z multidisciplinarnim uspehom, čedalje bolj spominja na dinamiko ekonomske in monetarne unije (EMU), ko je obdobje evroevforije v prejšnjem desetletju prekinilo trpko spoznanje o nezadostnostih regulacijah finančnih tokov med državami EU, družbeno-politično kontradiktorne učinke EMU, ki jih je evropska kriza javnega dolga spravila na površje, pa v nekaterih zbuja celo dvome o sami smotrnosti obstoja skupne valute. Podobno bi lahko dejali tudi za PRK. Prva globalna kriza v 21. stoletju je med drugim znova pokazala, da je nestabilnost edina resnično stabilna poteza kapitalizma, katerega dinamiko določajo medsebojno povezana in hierarhično strukturirana nacionalna gospodarstva. Obratno pa analize, ki izhajajo iz PRK, države razumejo kot stabilne, vase zaprte "škafte", ki so relativno odporne na t.i. "zunanje šoke". Različni politični ekonomisti, sociologi in politologi tako sodelujejo v nedavno vzpostavljeni, a zato še toliko bolj

intenzivni polemiki o pomanjkljivosti analitičnega aparata, ki v ospredje postavlja institucije v kapitalizmu, ne pa kapitalizma kot takega, se pravi sistema, ki je vsaj v pogojih resnično globalnega kapitalizma *conditio sine qua non* vsakršnega institucionalnega aranžmaja, ne glede na njegovo deklarirano politično naravnost ali pa na položaj in moč držav na svetovnem trgu.

Zbornik *The Future of Capitalism After the Financial Crisis: The Varieties of Capitalism debate in the age of austerity*, ki je pred kratkim izšel v zbirki *Frontiers of Political Economy* založbe Routledge, je nemara eden izmed (naj)bolj teoretsko sofisticiranih, analitično kompleksnih in metodološko bogatih poskusov kritičnega soočenja z analitično perspektivo, ki je bila zadnjega četrto stoletja eno najpogostejše uporabljenih teoretskih orožij (etablirane) levece. Ekonomisti Richard Westra, Dennis Badeen in Robert Albritton so k sodelovanju povabili še osem svetovno priznanih političnih ekonomistov iz osmih različnih držav, zbrane prispevke pa razdelili v tri sklope. Prvi del, ki je namenjen soočenju s teoretsko (ne)močjo PRK, odpre izvirna analiza Richarda Westre. Za razliko od podobnih tovrstnih analitičnih projektov, ki podarjajo (le) nagnjenost PRK k fetišizaciji institucij, Westra problematizira vpliv (klasičnih) marksističnih analiz o imperializmu in na Kautskyjevi reinterpetaciji Marxa utemeljene teorije etapnega razvoja na postopno oblikovanje paradigme raznolikosti sodobnega kapitalizma. Westrovo

analizo nato nadgradijo Bob Jessop, Kees van der Pijl in Terrence McDonough, ki ponudijo alternativna analitična orodja za razumevanje sodobnega kapitalističnega razvoja na lokalni in nacionalni ravni: teorijo o t.i. *variageted capitalism*, neogramscijsko perspektivo o hegemoniji transnacionalnih frakcij in analizo o družbenih strukturah akumulacije.

V nadaljevanju se Tony Smith, Grant Amyot, Ian Bruff in Mokoto Itoh z analizami nedavnega razvoja ZDA, Nemčije, Italije in Japonske soočijo s PRK na metodološkem terenu. Izbrane študije primerov zagotovo niso naključne – ravno pešanje gospodarske rasti ZDA v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, katere vodilni svetovni položaj sta čedalje bolj ogrožala vzpenjajoča se nemški in japonski tiger, je spodbudilo raziskovalce k proučevanju razmerja med heterogenimi institucionalnimi okvirji nacionalnih gospodarstev in njihovo mednarodno konkurenčnostjo. ZDA in Nemčija sta se tako uveljavili kot paradigmatska primera različic liberalnega in koordiniranega gospodarstva, Italija pa kot predstavnica t.i. mediteranskega modela. Bolj empirično naravnani prispevki drugega dela zbornika pa pokažejo ne le na zgodovinsko netočnost in statičnost tovrstnih klasifikacij, ampak tudi da razvoj teh sicer institucionalno raznolikih držav v ozadju določajo podobni procesi, ki zadevajo krepitev pritiskov na mezde in izkoriščanje delavskih slojev na globalni ravni v zadnjih štiridesetih letih.

Eden glavnih magnetov PRK in razlogov njegove splošne

priljubljenosti med akademsko levico je oblikovanje političnih strategij, ki nasprotujejo neoliberalni mantri o "umiku države iz ekonomije". A bolj kot za radikalno družbeno spremembo, ki bi odpravila trenutna razmerja gospostva in neenakosti, si PRK prizadeva za humanejši kapitalizem, kjer bi lahko politični akterji na lokalni ravni omejili in nadzorovali destruktivne družbene učinke, ki izhajajo iz samega *raison d'etre* kapitalističnega sistema. Tako ni presenetljivo, da Robert Albritton, Maria N. Ivanova, Hans-Jürgen Bieling skupaj z Ulrichom Brandom ter Guglielmo Carchedi v zaključnem delu zbornika preučujejo družbene, ekonomske in politične učinke sodobne krize na delavske množice in se sprašujejo o možnostih političnih strategij, ki bi presegle horizont (kapitalistične) socialne demokracije. Debatu o prihodnosti (različic) kapitalizma in njegovih kriznih tendenc tako Carchedi sklene z mislijo, da "*se mora delavski razred boriti za redistribucijo profitov in ostale reforme v prid delavskim slojem, saj te politike pomagajo izboljšati življenjske pogoje realnih producentov. A te politike mora razumeti kot orožje, s katerim bodo lahko kapital naredili šibkejši, ne pa kot način, s katerim bo kapital odpravil krizo.*" (str. 213–214).

Zbornik, ki bi zlasti manj poučnega bralca lahko sprejel z bolj poglubenim uvodom, nemara še najbolj odlikuje to, da teoretsko in empirično problematizira, kako se neposrednim družbenim akterjem nevidni globalni procesi konkretizirajo na ravni

posameznih pravno-formalno nacionalnih prostorov akumulacije kapitala, torej tudi "slovenskega". Zbrani prispevki tako ponudijo različna konceptualna orodja, s katerimi bi lahko analizirali lokalno dogajanje, ne da bi ga osiromašili njegovih lokalnih specifik in horizontalnih ter vertikalnih razsežnosti. Razvoj slovenskega gospodarstva/družbe/države moramo torej analizirati z vidika njegove trojne vloge – družbeni, ekonomski in politični konflikti, ki spremljajo institucionalno podobo pravnoformalnega slovenskega prostora akumulacije kapitala, so namreč hkrati objekt, subjekt in mediator sodobnih globalnih procesov ter intenzifikacije kapitalističnih družbenih odnosov in njihovih družbeno-ekonomskih kontradikcij.

Sporočilo o *The Future of Capitalism After the Financial Crisis* je kratko, a nič manj teoretsko in politično prebojno: le s (samo)kritiko, tj. s kritičnim soočenjem s konceptualnimi temelji (naših) analiz, njihovimi analitičnimi in metodološkimi implikacijami, ter s problematiziranjem družbeno-političnih učinkov (naših) razprav lahko proizvedemo smernice in nastavimo okvir za debato o alternativnih političnih strategijah in njihovih praksah.

LITERATURA

Dragoš, Srečo in Aljaž Hribernik, Miroslav Ignjatović, Marko Jaklič, Borut Likar, Miroslav Stanojević, Urban Vehovar (2010): Neosocialna Slovenija. Smo lahko socialna, obenem pa gospodarsko uspešna družba? Koper: Univerzitetna založba Annales.

Marko LOVEC
Fakulteta za družbene vede
Univerze v Ljubljani

Sorein Keil (ur.), Bernard Stahl (ur.)
The Foreign Policies of Post-Yugoslav States. From Yugoslavia to Europe

Palgrave Macmillan, London and New York 2014, 280 strani, 68.00 £ (ISBN 978-1-137-38412-6)

"Prepogosto so bile države /Zahodnega Balkana/ smatrane kot eksperimentalni objekt evropeizacije, izgradnje države, demokratizacije in ekonomskih reform," (str. 3) pišeta urednika zbornika z naslovom *Zunanje politike pojugoslovanskih držav – Od Jugoslavije do Evrope* v uvodnem poglavju in pravita, da so v pričujoči monografiji *"obravnavane kot avtonomni akterji v spreminjajočem se okolju"* (str. 3). Seveda pa se omejene države soočajo z določenimi omejitvami, tako notranjimi kot mednarodnimi, ki vplivajo na njihovo zunanjepolitično (ne)delovanje. Šibka vloga, ki jo je Evropska unija (EU) odigrala na Zahodnem Balkanu v devetdesetih letih, predvsem v kontekstu krvave dezintegracije Jugoslavije, je spodbudila oblikovanje močnejše skupne zunanje politike EU na tem območju. V novem tisočletju, vzporedno z demokratičnimi spremembami v Srbiji in na Hrvaškem, je EU s Tesaloniško agendo iz 2003 vsem državam, nastalim na območju nekdanje Jugoslavije, ponudila možnost vstopa v EU, s čimer je bila uporabljena širitev kot najmočnejše sredstvo